

УДК 373.211.24 : 37.018.26 : 372.3
ББК 74.105

Віра Афтаназів

НАПРЯМИ І ЗМІСТ СПІВПРАЦІ ВИХОВАТЕЛЯ З БАТЬКАМИ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті окреслено особливості співпраці вихователя з батьками дошкільників. Проаналізовано основні принципи, завдання та правила такої взаємодії на партнерських засадах. Виявлено сутність діагностичної та корекційної роботи вихователя із проблемними сім'ями.

Ключові слова: співпраця, виховне середовище, партнерство, взаєморозуміння, діагностика, корекція.

Постановка проблеми. Сім'я – перший і найважливіший соціальний інститут виховання. Для того, щоб сім'я успішно виконала свої виховні завдання, необхідно, щоб батьки знали основні педагогічні вимоги і необхідні умови сімейного виховання. Співпраця вихователів з батьками забезпечує створення єдиного виховного середовища, атмосфери довіри, взаєморозуміння, підтримки.

У нормативно-правових документах дошкільної освіти (Концепція дошкільного виховання в Україні, Закон України “Про дошкільну освіту”, “Базовому компоненті дошкільної освіти”) виокремлено провідну роль родинного виховання у взаємозв'язку із суспільним. Зокрема, Закон України “Про дошкільну освіту” містить таке положення: “Батьки є першими педагогами. Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального та інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці... Одним з основних завдань, які стоять перед педагогами, є взаємодія з родиною для забезпечення повноцінного розвитку дитини” [3]. Отож, позиція дошкільного закладу передбачає не тільки виховання дітей, але і педагогічне просвітництво батьків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчать про підвищення уваги науковців і практиків до проблем організації взаємодії дошкільного закладу і сім'ї. Зокрема, різні аспекти теоретико-методологічних основ співпраці вихователів з батьками досліджують А. Богущ, Н. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманська; форми і методи педагогічної освіти батьків вивчають О. Долина, Т. Кирієнко, Л. Островська; питання взаємодії вихователів з батьками дітей раннього віку висвітлюють Н. Аксаріна, О. Волкова, Т. Маркова, Л. Свирська.

Формулювання цілей статті. Попри велику кількість наукових публікацій, заслуговують на увагу питання основних напрямів і змісту співпраці вихователів з батьками дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дитячі дошкільні навчальні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків, вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме низці критеріїв. А саме:

- Спрямованість і адресність. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.
- Оперативний зворотний зв'язок. Робота педагога з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.
- Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку [5, с. 10].

Основними принципами співробітництва в теорії і практиці дошкільної освіти визнано: взаємоповага, взаємодовіра, взаєморозуміння, партнерство й чітке усвідомлення своєї ролі та відповідальності, любов до дитини, прийняття і повага її як особистості, розуміння її проблем.

Н. Лисенко зазначає: “В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу із сім'єю покладено співробітництво. Ініціаторами його встановлення повинні виступати вихователі дошкільного навчального закладу, оскільки вони професійно підготовлені до освітньої роботи, а отже, розуміють, що її успішність залежить від злагодженості й наступності у вихованні дітей” [6, с. 319]. При цьому обидві сторони повинні усвідомлювати потребу цілеспрямованого впливу на дитину і довіряти одна одній.

Відповідно виокремлюємо завдання співпраці: забезпечення дитині в сім'ї та дитячому закладі оптимальних умов для повноцінного фізичного і психічного розвитку, сприяння задоволенню її потреби в емоційно-особистісному спілкуванні, розвиток її творчих здібностей та інтересів, підвищення рівня сформованості педагогічної культури вихователів і батьків, гуманізація цілісного виховного процесу.

Організація співробітництва вихователів з батьками передбачає активність та ініціативність обидвох суб'єктів виховних впливів. Активне ставлення батьків до вимог дошкільного закладу характеризують такі показники: сприяння на основі довіри й доброзичливого ставлення до педагогів і дітей усвідомленню дитиною ролі вихованця-учня, члена дитячого колективу; участь батьків у навчанні дітей, у позасадкових, творчих і театралізованих заходах тощо, в облаштуванні дитячого закладу.

Активне ставлення педагогів до виховання дітей у сім'ї виявляється у наданні кваліфікованої допомоги у вихованні дитини та розв'язанні педагогічних проблем сім'ї; сприяння усвідомленню та засвоєнню дитиною ролі люблячого сина (доньки), онука (онучки), брата (сестрички).

Проблеми, які виникають під час виховання гідного громадянина нашої країни, вирішуються знову ж у тісному контакті з батьками. Особливу роль у спільній роботі дошкільного закладу і сім'ї відіграють батьківські збори, комітети, анкетування батьків, бесіди з ними, відвідування дітей вдома, університети педагогічних знань, конкурси, круглі столи, вікторини [1, с. 15].

Шляхом використання творчої спадщини поетів, письменників України виховуємо естетичні та патріотичні почуття. Цікаві свята, які проводяться в ДНЗ: “Веснянки”, “Обжинки”, “Український ярмарок” тощо – є чудовим засобом

прилучення дошкільників та батьків до національних традицій, звичаїв. Однією з традицій у дошкільному закладі є проведення днів відкритих дверей на різну тематику, що надає можливість ближче познайомитися з роботою вихователя та дошкільного закладу в цілому. У проведенні таких днів приймає участь весь педагогічний колектив.

Організовує і керує роботою з сім'єю вихователів з допомогою завідувачки ДНЗ та методиста.

Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, наочно-інформаційними. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і дитячого садка; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання "круглого столу" з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно організувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей; школи для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводять у батьків вдома; батьківські конференції.

Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди і консультації (проводять, як правило, вранці і ввечері, коли батьки приводять дитину в дитячий садок або забирають додому), відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя дитячого садка (організаційно-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо).

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання [6, с. 319]

Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи. Як свідчить досвід, у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси. Часто педагоги свої міркування ілюструють магнітофонними записами розмов з дошкільниками, відеофрагментами про різні види діяльності (дидактична, театралізована гра, праця, зображувальна), фотографіями дітей, виставками їхніх робіт.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; "домашні завдання" на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор.

Значного поширення набувають творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і співробітники дошкільного закладу. Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, конкурсі, засіданні дискусійного клубу).

Доцільно залучати до роботи не окремих, а всіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунок до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими сім'ями, які небайдуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей.

У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання [4, с. 35].

Контакти вихователя з батьками повинні бути постійними і диктуватися не надзвичайними випадками і вимогами покарати дитину, а прагненням педагога побільше дізнатися про дитину, порадитися про його навчання і виховання, навіть порадіти з батьками за нього, подумати про перспективи виховання.

Спеціальну виховну роботу проводять із сім'ями, які допускають відхилення у вихованні дітей.

Роботу з педагогічно неспроможними сім'ями спрямовують передусім на підвищення їх психолого-педагогічного рівня. З цією метою їх залучають до загальної системи педагогічного всеобучу, влаштовують консультації з окремих питань виховання дітей у сім'ї.

Із педагогічно пасивними сім'ями працюють переважно індивідуально, домагаючись розуміння батьками хибності своєї поведінки, пробудження почуття відповідальності за виховання дітей, усвідомлення потреби перебудувати систему стосунків у сім'ї, своєї вини, помилок, бажання докорінно змінити сімейний уклад.

Педагоги переконливо доводять батькам, яких поглинула бізнесова діяльність, що такий стиль виховання дитини в сім'ї робить її самотньою, емоційно нестійкою та ін. Таким дітям і в дорослому житті, напевне, буде непросто. Дитині більше потрібен емоційний зв'язок саме з батьками, їхня безпосередня участь у житті дитини важливіша, ніж машина, охорона і прислуга. Діти мають відчувати, що для батька і матері вони не менш важливі, ніж робота. Успіх відвідування сім'ї залежить не лише від сумлінної підготовки, а й від поведінки вихователя. З самого початку зустрічі з батьками необхідно створити атмосферу довіри і доброзичливості. В сім'ях, які не мають систематичного зв'язку зі дитсадком, візит вихователя розглядають як сигнал біди, батьки насторожуються, готуються до захисту дитини. Бесіду про дітей педагоги починають з позитивних сторін їх характеру і поведінки. Залучаючи батьків до бесіди, поступово переходять до обговорення негативного у поведінці дитини. Свої судження про неї висловлюють спокійно, тактовно, наводячи незаперечні докази і уважно слухаючи пояснення батьків.

Робота з батьками починається з діагностики сімейного середовища. Вивчаючи умови виховання дітей в сім'ї, вихователю слід звернути увагу на матеріально-побутові умови, освітній рівень батьків, склад сім'ї, моральні та виховні позиції батьків.

Досягти успіху можна лише за індивідуального підходу до кожної родини, коли батьки, маючи власну думку, співпрацюють з педагогом, прислухаються до його порад. Завжди дотримуватись правил етики взаємин з батьками, не наказувати, а просити. Батьків своїх вихованців завжди зустрічати доброзичливою посмішкою, адже вони – найперші помічники вихователя.

З урахуванням сучасних вимог організуються тренінги, спільні заняття, "круглі столи" самих батьків і з запрошенням фахівців.

Отже, вихователі повинні вивчати сім'ю, щоб спрямовувати сімейне виховання на всебічний розвиток дитини, надавати допомогу батькам: у керівництві навчально-виховною роботою дітей у домашніх умовах; у визначенні методів і прийомів виховання, формування у них позитивного ставлення виховання дітей, їх участі у суспільній і трудовій діяльності; спонукати батьків до педагогічної самоосвіти, залучати їх до навчально-виховної діяльності; за необхідністю коректувати виховні моменти.

Дуже важливим напрямом взаємодії педагога з сім'єю є діагностика. Без використання психолого-педагогічної діагностики неможливо спланувати виховну

діяльність у дитячому колективі, започаткувати роботу з колективом батьків. Будь-яка інформація, яку педагог отримує від батьків у результаті діагностики, може бути неоціненною у вихованні дітей. Результати діагностичного дослідження, якщо педагог їх правильно використовує, можуть докорінно вплинути на характер спілкування дорослих і дітей в родині, змінити статус окремих членів сім'ї, стратегію їх поведінки щодо дитини.

Проведення діагностичних досліджень серед дітей та їхніх батьків накладає на педагога певні обов'язки:

- Збереження конфіденційності та моральних обов'язків;
- Не завжди отримані в ході діагностики дані мають об'єктивний характер. Це означає, що отримані матеріали, які викликають найменший сумнів, потребують додаткової перевірки.
- Будь який діагностичний матеріал, використовуваний у взаємодії з батьками, має бути складений таким чином, аби він був позбавлений некоректних запитань, фраз, звертань тощо, які могли б зачепити гідність людини.

Діагностика у взаємодії педагога з батьками вихованців може бути попередньою, оперативною і підсумковою.

Попередня діагностика розпочинається на початку відвідування дошкільної установи. Вона бере початок з вивчення дітей та їхніх батьків. Така діагностика дає змогу педагогу зрозуміти характер ставлення батьків до навчального закладу, педагогів, ступінь їх зацікавленості у співпраці з дитсадком і педагогічним колективом, іншими батьками групи.

Попередня діагностика полягає не лише в анкетуванні батьків. Достатньо інформативною є методика незакінчених речень, яка допоможе визначити ставлення батьків до навчального закладу, педагогів. Отримані результати допоможуть педагогу зняти напруження батьківських очікувань ("Я знав, що воно так буде" тощо), попередити можливі конфліктні ситуації. Подібна попередня діагностика допомагає з перших днів роботи з групою, виявити батьків, які стануть підтримкою і опорою у взаємодії з дітьми та їхніми батьками, а також визначити родини, яким буде складно пережити період адаптації дитини до ДНЗ.

Оперативна діагностика необхідна у випадку конфліктної ситуації між батьками і дітьми, під час підготовки до співбесід, у вирішенні проблем, які можуть виникнути між дітьми, а також батьками.

Підсумкову діагностику доречно проводити за результатами участі групи у святах, конкурсах. Це необхідно не тільки для того, щоб батьки оцінили діяльність педагога і подякували йому, а й побачили проведений захід через призму сприйняття всіма присутніми. Підсумкова діагностика надасть можливість подальшого вдосконалення взаємодії педагога з дітьми та їхніми батьками. Вона також проводиться для вивчення результатів взаємодії педагога з дітьми та їхніми батьками з тієї проблеми, яка важко вирішувалася протягом тривалого часу [2, с. 18].

Проводячи дослідження, педагог має пам'ятати про аспекти цієї роботи і керуватися певними правилами:

- 1) якщо батьки поділилися з вами інформацією стосовно дитини, сімейної ситуації, характеру сімейного виховання, вона не повинна стати загальним надбанням;
- 2) діагностика проблеми передбачає корекційні дії педагога щодо проблеми, яка вивчається;

- 3) діагностичне дослідження повинне здійснюватись коректно і сприяти подальшому спілкуванню батьків з педагогом;
- 4) для детального вивчення проблеми одного дослідження недостатньо, необхідно залучити різні види діагностики, щоб отримати вірогідний матеріал.

Діагностична діяльність педагога у відриві від корекційної роботи з сім'ями дітей не має сенсу і є шкідливою і може покалічити душі дітей і дорослих, спровокувати спалахи агресії та конфлікти.

Головним призначенням корекційної роботи є надання батькам психолого-педагогічної допомоги і підтримки у вирішенні проблемних ситуацій сімейного виховання. Корекційна допомога і підтримка з боку педагога дуже необхідні родині, якщо дитина виходить з-під контролю від батьків, підпадає під вплив поганого оточення [4, с. 18].

Висновки. Проаналізувавши вимоги батьків до дошкільного закладу, можна спостерігати таку тенденцію: батьки опікуються фізичним та розумовим розвитком, але бачать тільки такі напрямки, як вміння читати, лічити, писати. А завдання педагогів – показати їм іншу сторону розвитку дитини:

- витривалість;
- самостійність;
- працелюбність;
- відповідальність;
- людяність;
- креативність;
- образне сприймання світу.

Батьки налаштовані здебільшого на підготовку до навчання в школі, а не на життєву компетентність у цілому. Тому питання різнобічного розвитку і виховання особистості залишаються другорядними. Оптимальною формою взаємодії вихователів з батьками вважаємо діалог, який передбачає: об'єднання виховних зусиль дитячого садка і сім'ї на користь дитині; уміння відстоювати свою точку зору та інтереси дитини; бачення індивідуальних особливостей своїх дітей та закономірностей психічного розвитку; подолання авторитаризму.

1. Бишова Т. Робота з батьками. – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с.
2. Боришевський М. Й. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості // Початкова школа. – 1995. – № 4. – С. 4–9.
3. Закон України “Про дошкільну освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
4. Косарева О. Партнерська взаємодія з дитиною // Палітра педагога. – 2005. – № 3,4. – с. 35
5. Костів В. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей: Збірник статей / В. Костів. – Івано-Франківськ, 1995. – 48 с.
6. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкільця: У 3-х частинах – Ч 2: Навч. посіб. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К.: Видавничий Дім “Слово” 2010. – 360 с.
7. Свирська Л. Взаємодія дорослих із дітьми раннього віку / Л. Свирська, Н. Петрова – К., 2004. – 112 с.

The article outlines the features of cooperation of educator with preschoolers' parents. The main principles, objectives and rules of such cooperation on partnership base are analyzed. The essence of diagnostic and remedial work of educator with troubled families is detected.

Key words: *cooperation, educational environment, partnership, mutual understanding, diagnosis, correction.*